DTU Bibliotek

Denne fil er downloadet fra

Danmarks Tekniske Kulturarv

www.tekniskkulturarv.dk

Danmarks Tekniske Kulturarv drives af DTU Bibliotek og indeholder scannede bøger og fotografier fra bibliotekets historiske samling.

Rettigheder

Du kan læse mere om, hvordan du må bruge filen, på *www.tekniskkulturarv.dk/about*

Er du i tvivl om brug af værker, bøger, fotografier og tekster fra siden, er du velkommen til at sende en mail til *tekniskkulturarv@dtu.dk*

DTU Bibliotek Danmarks Tekniske Universitet | Anker Engelunds Vej 1 2800 Kgs. Lyngby | Tlf. 45 25 72 50 | bibliotek@dtu.dk www.bibliotek.dtu.dk

C. V. Bramsnæs:

Opl. om Boligforholdene i Danmarks Byer.

INDUSTRIFORENINGEN
1917.
BIBLIOTEK

333.32 Bra

1917.

BOLIGKONGRESSEN I KØBENHAVN

Nogle statistiske Oplysninger om Boligforholdene i Danmarks Byer

AF

C. V. BRAMSNÆS
CAND. POLIT.
SEKRETÆR I BOLIGKOMMISSIONEN

SEPTEMBER 1917

KØBENHAVN
GRÆBES BOGTRYKKERI
1917

DANMARKS TEKNISKE BIBLIOTEK

Boligspørgsmaalet er nyt i Danmark i den Forstand, at det først i de senere Aar er traadt frem som et aabent socialt Spørgsmaal.

Interessen for en statistisk Belysning af Boligforholdene er derfor ogsaa af forholdsvis ny Dato. *Københavns Kommunes statistiske Kontor* har dog i en længere Aarrække udsendt periodiske Redegørelser over Boligforholdenes Udvikling i Hovedstaden, men først fra 1911 er man begyndt at indsamle Oplysninger fra Landets Provinsbyer gennem *Det statistiske Departement.* For Hovedstadens Vedkommende foreligger Oplysningerne i en Række Tabelværker, udgivet af Københavns Kommunalbestyrelse, det sidste omhandlende Beboelses- og Huslejeforholdene i 1911. Provinsbyernes Boligforhold er behandlet i to af Det statistiske Departement udgivne Publikationer: »Bolig- og Huslejeforhold i Danmarks Købstæder i Aaret 1911« og »Huslejen i Provinsbyerne 1916«. Desuden indeholder de af *Boligkommissionen af 1916* afgivne Betænkninger I og II nogle statistiske Oplysninger vedrørende Boligforholdene under den herskende Boligkrise.

I det følgende skal jeg give en kort Oversigt over nogle af de Sider af Boligspørgsmaalet, som Statistiken kan belyse.

Lejlighedernes Antal og Størrelse.

Beboelsesforholdenes Karakter kan i nogen Grad aflæses i Taloplysninger om Lejlighedernes Antal og Størrelse.

For *Hovedstaden* (København med Frederiksberg og Gentofte) giver følgende Tabel Oplysninger for Aarene 1911, 1906 og 1901.

København og Nabokommuner.

Lejligheder med	Antal Lejligheder			pCt.		
	1911	1906	1901	1911	1906	1901
1 Værelse	13,905	14,101	14,049	8,9	10,1	11,5
2 Værelser	59,096	52,995	47,858	37,7	38,1	39,1
3 —	33,342	29,093	22,409	21,2	20,9	18,8
4 —	27,422	22,358	18,890	17,5	16,1	15,4
5 —	10,706	9,069	8,046	6,8	6,5	6,6
6 —	5,953	5,234	4,705	3,8	3,8	3,8
7 —	3,061	2,986	2,852	1,9	2,1	2,3
8 — og derover	3,464	3,359	3,664	2,2	2,4	3,0
Tilsammen	156,949	139,195	122,473	100,0	100,0	100,0

Af Hovedstadens ca. 150,000 Lejligheder var i 1911 omtrent 60,000 2 Værelses og ca. 14,000 1 Værelses. Procentvis udgør disse Smaalejligheder op imod Halvdelen af samtlige Lejligheder. Udviklingen viser, at 1 Værelses Lejlighedernes Antal gaar nedad — hvad der maa ses som et Fremskridt —, og proventvis er der ligeledes en svag Nedgang for 2 Værelses Lejlighederne. Det sidste skyldes dog den stærke Tilgang af større Lejligheder i Nabokommunerne; for Københavns Kommune alene vokser Antallet af 2 Værelses Lejligheder stærkest. I 1911 var ikke mindre end 42 pCt. af alle Lejligheder i Københavns Kommune paa 2 Værelser.

I *Provinsbyerne,* hvis samlede Befolkningstal omtrent svarer til Hovedstadens, var Antallet af Lejligheder i 1911 138,000 og i 1916 156,000, deraf ca. 8000 med 1 Værelse og ca. 53,000 med 2 Værelser.

Den procentvise Fordeling af Lejlighederne efter Antal Værelser i 1916 og 1911 fremgaar af følgende Tabel, der tillige deler Provinsbyerne i »større Byer« (over 15,000 Indbyggere), »mellemstore Byer« (4—15,000 Indbyggere) og »mindre Byer« (under 4000 Indbyggere).

Provinsbyerne.

Lejligheder med	Større Byer		Mellemstore Byer		Mindre Byer		Samtlige Byer	
	1916	1911	1916	1911	1916	1911	1916	1911
	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
1 Værelse	5,7	6,5	6,7	6,9	4,9	5,5	6,0	6,5
2 Værelser	42,4	42,1	36,5	36,3	26,9	28,7	38,0	37,5
3 —	31,8	29,7	32,3	31,1	32,8	30,7	32,1	30,5
4 —	10,1	10,2	11,8	11,9	17,8	17,3	11,8	12,0
5 —	4,4	4,8	5,3	5,4	8,2	7,7	5,3	5,5
6 —	2,4	2,9	3,0	3,3	4,2	4,2	2,9	3,3
7 —	1,5	1,6	1,9	2,0	2,2	2,3	1,7	1,9
8 — og derover	1,7	2,2	2,5	3,1	3,0	3,6	2,2	2,8
Tilsammen...	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Toværelses-Lejlighederne er i samtlige Byer under et de talrigste, og derefter følger Lejligheder med 3 Værelser; *ca. syv Tiendedele af alle Lejlighederne falder i disse to Grupper.* De større Byer har forholdsvis betydeligt flere 2 Værelses Lejligheder end de mindre Byer. Overvægten for Lejligheder med 2 og 3 Værelser er *større i 1916 end i 1911.* Dette viser, at de ny tilkomne Lejligheder i Byerne, ved Nybygninger eller Omforandringer, i særlig Grad har været 2 og 3 Værelses Lejligheder.

En Sammenligning mellem Hovedstaden og Provinsbyerne viser, at 1 Værelses Lejligheden betyder forholdsvis mindre i Provinsbyerne, medens derimod 3 Værelses Lejligheden her forekommer betydeligt hyppigere end i Hovedstaden. Befolkningen i Provinsbyerne synes saaledes gennemsnitlig at have noget rummeligere Boligforhold end Hovedstadens Befolkning.

Sammen med Oplysninger om Lejlighedernes Antal og Størrelse har det sin Interesse at se, hvor stor Del af Befolkningen der bor i hver Lejlighedsstørrelse. I 1911 var Forholdet følgende:

Af Befolkningen boede i:

Lejligheder med	København	Frederiksberg	Gentofte	Provinsbyerne
	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
1 Værelse	4,5	1,9	1,3	2,5
2 Værelser	37,4	18,7	14,2	30,0
3 —	23,6	24,8	18,8	31,2
4 —	18,5	25,9	17,2	14,2
5—7 —	12,6	23,9	33,4	15,8
8 eller flere Værelser	3,4	4,8	15,1	6,3
Tilsammen	100,0	100,0	100,0	100,0

For Hovedstaden er Tallene givet særskilt for København, Frederiksberg og Gentofte. Derved belyses den betydningsfulde Forskel, der er mellem Beboelsesforholdene i selve København og dens to Nabokommuner.

Beboelsestætheden. Overbefolkede Lejligheder.

Set fra et socialt og hygiejnisk Synspunkt er Spørgsmaalet om Beboelsestætheden af meget betydelig Interesse.

For at belyse dette Spørgsmaal kan man undersøge, hvormange Beboere der gennemsnitlig i en By er for hver Lejlighed. Det viser sig, at et saadant Gennemsnitstal svinger omkring 4 saavel i København som i de enkelte Provinsbyer. Gennemsnitlig bor der altsaa ca. 4 Personer i hver Lejlighed, men synderlig Oplysning om Forholdene giver et saadant Tal ikke, da det selvfølgelig dækker over store Forskelle i hver enkelt By.

Et bedre Udtryk for Beboelsestætheden faar man ved at udregne *Antallet af Beboere pr. Værelse* for de enkelte Lejlighedsstørrelser.

For *Provinsbyerne* er Resultatet af en saadan Beregning efter Boligstatistiken for 1911 følgende:

	Antal Beboere pr. Værelse
Lejligheder med 1 Værelse.....	1,58
— — 2 Værelser.....	1,65
— — 3 —	1,34
— — 4 —	1,06
— — 5 —	0,92
— — 6 —	0,83
— — 7 —	0,77
— — 8 —	0,73
— — 9 —	0,70

Disse Tal giver et Billede af, hvorledes Befolkningen trykkes tættere og tættere sammen, efterhaanden som den beboede Lejlighed er mindre. Hertil kommer, at Værelserne i de store Lejligheder som Hovedregel er større end i de mindre Lejligheder. Hvis man kunde udmaale Beboelsestætheden pr. Rumfang-Enhed, vilde der sandsynligvis vise sig en endnu større Forskel mellem store og smaa Lejligheder.

Et egentligt Indblik i den Beboelsestæthed, der maa karakteriseres som *Overbefolkning af Lejligheder*, faar man dog først ved at udskille de Lejligheder, hvor saadan Overbefolkning findes, og undersøge dem særskilt. For 1911 foreligger der Oplysninger af denne Art, idet en Lejlighed statistisk er regnet som »overbefolket«, naar den rummer *flere end to Beboere pr. Værelse.* Indenfor denne Gruppe af Lejligheder er atter særskilt behandlet de Lejligheder, hvor Sammenstuvningen af Personer var endnu tættere, idet de rummede *flere end 4 Beboere pr. Værelse.*

For *Hovedstaden* gav Optællingen af saadanne Lejligheder følgende Resultat:

	Antal Lejligheder med flere end 2 Beboere pr. Værelse	Antal Lejligheder med flere end 4 Beboere pr. Værelse
1 Værelses Lejligheder.....	1,964	408
2 — —	11,330	461
3 — —	3,327	7
4 — —	638	„
Tilsammen...	17,259	876

Ser man paa Antallet af Beboere i de overbefolkede Lejligheder, faar man følgende Tal:

	Antal Beboere i Lejligheder med flere end 2 Beboere pr. Værelse	flere end 4 Beboere pr. Værelse
i 1 Værelses Lejligheder.....	7,503	2,347
i 2 — —	67,145	4,337
i 3 — —	26,125	106
i 4 — —	6,163	„
Tilsammen...	106,936	6,790

Ialt findes der saaledes godt 17,000 overbefolkede Lejligheder i Hovedstaden, og af disse hører de ca. 900 til de stærkt overbefolkedes Gruppe. Det er 1 og 2 Værelses Lejlighederne, der især vejer stærkt til i Tallet for overbefolkede Lejligheder. Mellem 15 og 20 pCt. af alle Lejligheder paa 1 og 2 Værelser har over 2 Beboere pr. Værelser.

Tallene viser endvidere, at ca. *107,000 Menneskér* i Hovedstaden bor i Lejligheder med *flere* end 2 Personer pr. Værelse, og *6800 Mennesker* maa bo saa trangt, at der lever *flere* end 4 Personer i hvert Værelse.

For *Provinsbyerne* giver en tilsvarende Undersøgelse af Overbefolkningsspørgsmaalet følgende Antal overbefolkede Lejligheder:

	Antal Lejligheder med flere end 2 Beboere pr. Værelse	flere end 4 Beboere pr. Værelse
1 Værelses Lejligheder.....	981	257
2 — —	9,825	585
3 — —	4,485	6
4 — —	609	„
Tilsammen...	15,900	848

Det samlede Antal overbefolkede Lejligheder i Danmarks Provinsbyer er saaledes ca. 16,000, og af disse hører 8—900 til den stærkt overbefolkede Gruppe. 2 Værelses Lejlighederne er de talrigeste, men der findes i Provinsbyerne tillige et forholdsvis stort Antal overbefolkede 3 Værelses Lejligheder.

Følgende Tal giver Oplysninger om, hvor mange Beboere der lever i de overbefolkede Lejligheder i Provinsbyerne:

Antal Beboere i Lejligheder med flere end 2 Beboere pr. Værelse

	Større Byer	Mellemst. Byer	Mindre Byer	Samtlige Byer
i 1 Værelses Lejligheder	1,751	1,703	497	3,951
i 2 — —	28,580	25 335	6,190	60,105
i 3 — —	14,478	15,900	5,016	35,394
i 4 — —	2,204	2,597	1,116	5,917
Tilsammen...	47,013	45,535	12,819	105,367

I Procent af samtlige Beboere

	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
i 1 Værelses Lejligheder.....	35,7	33,3	34,1	34,4
i 2 — —	42,9	43,8	40,7	43,0
i 3 — —	24,6	24,5	22,9	24,3
i 4 — —	9,6	8,9	8,0	9,0
Tilsammen...	30,7	29,0	24,4	29,0

Antal Beboere i Lejligheder med flere end 4 Beboere pr. Værelse

	Større Byer	Mellemst. Byer	Mindre Byer	Samtlige Byer
i 1 Værelses Lejligheder.....	656	697	199	1,552
i 2 — —	2,590	2,412	576	5,578
i 3 — —	28	39	13	80
Tilsammen...	3,274	3,148	788	7,210

I Procent af samtlige Beboere

	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
i 1 Værelses Lejligheder.....	13,4	13,6	13,7	13,5
i 2 — —	3,9	4,2	3,8	4,0
i 3 — —	—	0,1	0,1	0,1
Tilsammen...	2,5	2,5	2,0	2,4

Der rummes altsaa ca. *105,000 Mennesker* i Lejligheder med over 2 Beboere pr. Værelse og ca. *7200* i Lejligheder med over 4 Personer pr. Værelse. Over Tredjedelen af alle Beboere i 1 og 2 Værelses Lejligheder lever under en Beboelsestæthed af over 2 Personer pr. Værelse, og ca. 14 pCt. af alle Beboere i 1 Værelses Lejligheder lever under den stærkere Grad af Sammenstuvning. — Det er ikke alene i de større Provinsbyer, der findes overbefolkede Lejligheder; ogsaa de mellemstore og de mindre Byer har — som Tallene viser — deres Del af Overbefolkningen.

— Som samlet Resultat af de her meddelte Oplysninger fremgaar det, at *ca. Femtedelen af hele Befolkningen i Hovedstaden og Provinsbyerne* lever under Boligforhold, der efter den statistisk dragne Grænselinje maa henregnes til Overbefolkning af Lejlighederne, og at saadan Overbefolkning findes jævnt spredt i alle Størrelsesklasser af Byer.

Huslejens Størrelse.

Hovedstaden.

For Hovedstadens Vedkommende bringer de omtalte Tabelværker over Beboelsesforholdene periodiske Opgørelser over den gennemsnitlige Husleje. I 1911, det sidste Aar, for hvilket der foreligger fuldt udarbejdede Resultater, udgjorde den gennemsnitlige aarlige Husleje i Hovedstadens tre Kommuner følgende Beløb (Tallene omfatter dog kun Lejligheder i Forhuse):

Gennemsnitlig aarlig Husleje i 1911

Hovedstaden	København	Frederiksberg	Gentofte
	Kr.	Kr.	Kr.
Lejligheder med 1 Værelse	132	118	90
— — 2 Værelser	226	220	182
— — 3 —	328	326	302
— — 4 —	424	468	422
— — 5 —	626	680	584
— — 6 —	876	894	766
— — 7 —	1166	1158	946
— — 8 eller flere Værelser	1934	1652	1416

I Løbet af det foregaaende Femaar, fra 1906—11, var *Huslejen i Københavns Kommune steget* efter følgende Procentskala for de enkelte Lejlighedsstørrelser:

	pCt.
Lejligheder med 2 Værelser	3,8
— — 3 —	2,5
— — 4 —	3,1
— — 5 —	5,2
— — 6 —	6,5
— — 7 —	6,9
— — 8 eller fl. Værelser	5,3

Som allerede nævnt findes der endnu ikke fuldt udarbejdede Opgørelser over Huslejens Størrelse i Hovedstaden efter 1911, men efter et i Februar 1916 indsamlet Materiale er der ved at behandle et Udvalg af typiske Gader fremskaffet nogle foreløbige Tal for Huslejens Bevægelse fra 1911—16.

Efter disse Tal andrager *Huslejestigningen i Hovedstaden fra 1911—16* for:

	pCt.
Lejligheder med 1 Værelse	13,1
— — 2 Værelser	18,9
— — 3 —	13,2
— — 4 —	11,9
— — 5 —	9,7
— — 6 —	4,8
— — 7 —	10,7
— — 8 eller fl. Værelser	7,5

Fra 1906—11 er den stærkeste Huslejestigning faldet paa de større Lejligheder, men efter 1911 har Stigningen i betydelig stærkere Grad ramt Lejlighederne med 1, 2 og 3 Værelser.

Provinsbyerne.

Det tidligere omtalte Skrift, »Huslejen i Provinsbyerne 1916«, udgivet af Det statistiske Departement, behandler udførligt Huslejeforholdene i Danmarks Købstæder udenfor Hovedstaden. I følgende Tabel er det gennemsnitlige aarlige Huslejebeløb for de enkelte Lejlighedsstørrelser angivet særskilt for de 10 største

Byer med over 15,000 Indbyggere, medens de øvrige Byer er samlet i Grupper efter Indbyggerantallet.

Provinsbyerne	Gennemsnitlig aarlig Husleje i 1916 for Lejligheder med							
	1 Vær.	2 Vær.	3 Vær.	4 Vær.	5 Vær.	6 Vær.	7 Vær.	8 ell. fl Vær.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Aarhus	86	196	288	410	552	704	846	1240
Odense	82	160	248	356	484	610	750	1032
Aalborg	88	178	276	384	486	576	680	954
Horsens	70	152	238	354	482	588	728	884
Randers	70	162	250	362	466	562	660	924
Vejle	72	140	222	328	430	522	602	988
Esbjerg	88	186	262	380	480	570	694	804
Helsingør	86	146	220	300	386	518	672	920
Fredericia	74	164	256	354	436	566	664	840
Kolding	66	140	226	310	426	510	584	836
Byer m. over 15,000 Indb.	78	170	256	366	482	598	718	1004
„ m. 4–15,000 Indb.	70	136	218	304	400	498	596	834
„ m. under 4000 Indb.	62	114	174	218	282	358	448	636
Samtlige Byer	74	152	230	312	408	510	622	862

Som Hovedregel er Huslejen stigende med Byernes Størrelse, men indenfor de enkeltvis anførte Byer findes der dog — som det vil ses — væsentlige Afvigelser fra denne Regel. De tre Provinsbyer, der har det højeste Huslejeniveau, er *Aarhus*, *Aalborg* og *Esbjerg*. — Huslejens Størrelse er dog som Helhed en Del lavere selv i de større Provinsbyer end i Hovedstaden.

Om Huslejens Bevægelse i Provinsbyerne før 1911 har man ingen samlede Oplysninger, men for Femaaret 1911—16 er der foretaget en almindelig Beregning. For samtlige Provinsbyer under et var *Huslejestigningen* procentvis følgende for de enkelte Lejlighedsstørrelser:

	pCt.
Lejligheder med 1 Værelse	0,0
— — 2 Værelser	8,6
— — 3 —	9,5
— — 4 —	9,9
— — 5 —	8,5
— — 6 —	8,1
— — 7 —	7,2
— — 8 eller fl. Værelser	5,4

Med Undtagelse af 1 Værelses Lejligheder har der været Stigning i Huslejen for alle Lejlighedsstørrelser, noget større for de mindre og middelstore Lejligheder end for de større.

— Den Stigning i Huslejen, som har fundet Sted saavel i Hovedstaden som Provinsbyerne *siden Februar 1916*, er der for Tiden ingen Mulighed for at bedømme statistisk.

Den almindelige Boligkrise.

I de foregaaende Sider er ved talmæssige Angivelser kastet nogle Strejflys over Beboelsesforholdene i Danmarks Byer under nogenlunde normale Forhold. Man kan næppe i Almindelighed sige, at Boligforholdene er tilfredsstillende, dertil er der for mange mørke Pletter rundt om, men paa enkelte Omraader synes der dog at have været en vis Tendens til Forbedring. Saaledes synes 1 Værelses-Lejlighederne at aftage i Antal, og ligeledes kan det anføres, at de hygiejnisk set uheldige Kælderlejligheder synes at gaa mere og mere ud af Brug som Beboelsesrum.

De sidste to Aar har imidlertid forandret den normale Boligsituation paa en saa afgørende Maade, at der med fuld Ret kan tales om en almindelig Boligkrise i Danmarks Byer. Der er vel nok en Del Byer — navnlig af de mindre —, som endnu har undgaaet Boligmangelens stærkeste Udslag, men alle Tegn tyder paa, at Udviklingen foreløbig vil fortsætte sig i uheldig Retning for Befolkningens Forsyning med Boliger, og man maa derfor være forberedt paa, at Boligkrisens Virkninger efterhaanden vil gøre sig gældende overalt i vort Land.

Et Barometer for Boligforholdenes Udvikling har man i Statistiken over Antallet af ledige Lejligheder. Stærk Nedgang i dette Antal tyder paa, at en Boligkrise nærmer sig. For Hovedstadens to Kommuner, København og Frederiksberg, føres der periodisk Statistisk over Lejeledigheden. Bevægelsen gennem det sidste Tiaar, 1906—17, ses af følgende Tal:

Procentvis Antal ledige Lejligheder

	København	Frederiksberg
April 1907.....	7,3	7,3
„ 1908.....	6,3	5,0
„ 1909.....	5,8	3,9
„ 1910.....	3,9	2,8
„ 1911.....	2,5	2,1
„ 1912.....	1,4	0,9
„ 1913.....	1,1	0,6
„ 1914.....	1,4	0,8
„ 1915.....	1,3	0,4
„ 1916.....	0,3	(0,0)

I 1907 var Antallet af ledige Lejligheder betydelig større end samfundsmæssig nødvendigt, men fra 1911 begynder en Nedgang, der viser, at man nærmer sig Boligmangelen. En lille Forbedring i 1914 afløses atter af Nedgang, og i 1916 er der kun 3 ledige Lejligheder af 1000 i København, og i Frederiksberg Kommune er der praktisk talt ingen Lejligheder ledige.

I *Provinsbyerne* føres der ikke periodisk Statistik over Antallet af ledige Lejligheder, men man har Oplysninger fra Februar 1911 og 1916. For samtlige Provinsbyer under et stillede Forholdene sig paa følgende Maade:

	Ledighedsprocent 1916	Ledighedsprocent 1911
Lejligheder med 1 Værelse.....	8,6	5,3
— — 2 Værelser.....	3,1	2,6
— — 3 —	1,9	2,1
— — 4 —	1,8	1,9
— — 5 —	1,8	2,2
— — 6 eller fl. Værelser..	1,7	2,0
Tilsammen.....	2,7	2,6

Selv om Ledighedsprocenten ikke var stor i Februar 1916 (det høje Tal for 1 Værelses Lejligheder betyder praktisk ikke meget), kunde Tallene ikke siges at virke foruroligende. Dog maa det erindres, at Tallene udtrykker Gennemsnit for alle Provinsbyer; en Del Byer havde en meget lav Ledighedsprocent.

— Slutningen af Aaret 1916 bragte den direkte Boligmangel ind over saavel Hovedstadens Kommuner som en Række Pro-

vinsbyer. Den ringe Reserve af Lejligheder optoges i Løbet af Foraaret og Sommeren, og den normale Tilgang af nye Lejligheder ved Opførelse af Beboelseshuse var helt eller delvis gaaet i Staa paa Grund af de forandrede økonomiske Forhold og Vanskeligheden ved Fremskaffelse af Byggematerialer. Da Efteraarsflyttedagen kom, maatte talrige Familier henvende sig til Kommunen for at faa Tag over Hovedet.

Efter en af Boligkommissionen foretaget Undersøgelse maatte Københavns Kommune skaffe Husly til 259 Familjer, Frederiksberg Kommune til 75 Familjer og 21 Provinsbykommuner til ialt 298 husvilde Familjer.

Det Antal Personer, som paa denne Maade blev inddraget under Kommunernes Forsorg med Hensyn til Forsyning med Boliger, fremgaar af følgende Tal:

	Antal husvilde Familjer	Antal Personer over 14 Aar	Antal Børn under 14 Aar	Samlet Antal Personer
København	259	544	847	1391
Frederiksberg	75	187	257	444
Aarhus	116	261	402	663
Odense	37	81	149	230
Aalborg	36	68	150	218
Horsens	9	17	48	65
Vejle	23	51	85	136
Helsingør	14	30	57	87
Fredericia	2	3	5	8
Kolding	23	53	82	135
Svendborg	2	4	9	13
Roskilde	6	14	21	35
Nykøbing F	7	12	29	41
Rønne	1	2	3	5
Nyborg	3	6	10	16
Frederikshavn	9	17	36	53
Korsør	1	3	7	10
Kalundborg	2	4	9	13
Ringsted	1	3	6	9
Køge	2	4	10	14
Lemvig	2	4	11	15
Stege	1	2	5	7
Stubbekøbing	1	2	5	7
Ialt	632	1372	2243	3615

Antal Beboelseslejligheder opført i Provins-

	Antal Lejligheder med						Ialt
	1 Vær.	2 Vær.	3 Vær.	4 Vær.	5 Vær.	6 el. fl. Vær.	
Aarhus	26	152	64	48	5	14	309
Odense	7	66	24	12	2	4	115
Aalborg	„	102	100	19	6	„	227
Horsens	„	44	18	„	5	1	68
Randers	3	12	19	4	3	1	42
Vejle	64	51	13	„	„	1	129
Esbjerg	„	„	„	1	3	1	5
Helsingør	„	30	20	4	7	4	65
Fredericia	„	55	7	1	„	„	63
Kolding	„	32	14	„	„	„	46
Svendborg	1	5	6	1	3	3	19
Slagelse	„	18	4	3	„	3	28
Viborg	4	41	23	17	7	9	101
Roskilde	4	23	32	18	4	13	94
Nykøbing F.	„	„	5	„	„	„	5
Nakskov	„	2	4	1	1	„	8
Hjørring *)	—	—	—	—	—	—	—
Næstved	„	29	5	„	1	„	35
Rønne	„	4	1	5	„	„	10
Silkeborg	1	5	5	3	2	„	16
Nyborg	„	„	19	1	1	2	23
Frederikshavn	„	13	22	4	2	„	41
Korsør	12	7	4	3	„	„	26
Holbæk	„	1	4	2	4	1	12
Nykøbing M.	„	2	3	8	1	2	16
Herning	„	6	16	2	„	„	24
Holstebro	1	11	5	„	„	2	19
Thisted	„	„	„	4	4	„	8
Middelfart	„	2	2	„	„	„	4
Hillerød	„	6	11	„	1	1	19
Skive	1	8	2	„	„	2	13
Vordingborg	„	„	6	„	2	2	10
Nørresundby	„	1	8	„	„	„	9
Kalundborg	„	4	12	9	12	4	41
Ribe	„	„	2	„	„	„	2
Ringsted	„	13	2	„	5	„	20
Varde	„	3	2	1	2	„	8

*) For Hjørring mangler Oplysninger.

byerne i Tidsrummet 1. Aug. 1916—1. Aug. 1917.

	Antal Lejligheder med						Ialt
	1 Vær.	2 Vær.	3 Vær.	4 Vær.	5 Vær.	6 el. fl. Vær.	
Køge	„	15	7	1	1	„	24
Faaborg	„	6	8	1	1	1	17
Assens	„	„	„	1	3	3	7
Maribo	„	„	„	„	„	„	„
Struer	„	22	14	4	„	3	43
Grenaa	„	10	14	„	„	„	24
Lemvig	—	—	—	—	—	—	(8)*)
Hobro	„	2	1	1	„	2	6
Rudkøbing	„	„	3	2	2	„	7
Skanderborg	„	„	„	„	„	„	„
Ringkøbing	„	„	„	„	„	„	„
Skagen	„	2	4	6	3	2	17
Kerteminde	1	6	3	3	1	1	15
Neksø	„	„	„	„	„	„	„
Bogense	„	„	2	1	„	„	3
Skelskør	1	„	3	1	1	„	6
Frederikssund	„	2	„	„	„	3	5
Nykøbing Sj.	„	„	„	1	„	„	1
Sorø	„	„	„	„	„	1	1
Marstal	„	„	„	1	„	1	2
Løgstør	„	„	„	„	„	„	„
Stege	„	2	2	„	„	„	4
Storehedinge	„	„	„	1	1	3	5
Stubbekøbing	„	„	3	3	„	„	6
Sæby	„	„	3	„	„	„	3
Allinge-Sandvig	„	„	„	„	„	„	„
Rødby	„	„	24	7	2	1	34
Nibe	„	„	„	„	„	„	„
Frederiksværk	„	„	7	3	„	1	11
Sakskøbing	„	3	„	4	2	2	11
Æbeltoft	„	„	„	„	„	„	„
Nysted	„	„	1	„	1	„	2
Præstø	„	1	„	„	„	„	1
Aakirkeby	„	„	3	1	„	„	4
Ærøskøbing	„	„	„	„	„	„	„
Svaneke	„	„	„	1	„	1	2
Hasle	„	„	„	„	„	„	„
Mariager	„	„	„	„	„	„	„
Tilsammen	126	819	586	214	101	95	1941

*) De 8 Lejligheder i Lemvig er ikke medregnede ved Sammentællingen.

De Kommuner, der saaledes blev stillet overfor den Nødvendighed med kort Varsel at skaffe Husly til et større Antal Familjer, havde en meget vanskelig Opgave at løse. I København maatte der saaledes rømmes 7 Kommuneskoler for at skaffe Rum til de Husvilde; i en Del Provinsbyer blev der ligeledes taget Skolelokaler i Brug. Iøvrigt hjalp man sig med Lokaler af forskellig Art, som kunde indrettes til i hvert Fald midlertidigt Opholdsrum for husvilde Familjer.

En Undersøgelse af de husvilde Familjers økonomiske Forhold viste, at det ikke alene var de fattigste Familjer, som stod uden Lejlighed; ogsaa forholdsvis velsituerede Husstande var ramt af Boligmangelen.

I en Række af de øvrige Provinsbyer sporedes Virkningen af den forandrede Boligsituation, selv om der ikke fandtes egentlige Husvildetilfælde. Fra Byraadene indberettedes almindeligt til Boligkommissionen, at der var Tendens til stigende Husleje, at Familjer med Børn havde særlige Vanskeligheder ved at skaffe sig Lejlighed, at usunde Lejligheder atter blev taget i Brug osv.

Den stærkest virkende Aarsag til Boligmangelen var den tidligere nævnte almindelige Stagnation i Byggevirksomheden. De økonomiske Vanskeligheder paa dette Omraade belyses ved en foretaget Beregning over *Stigningen i Byggeomkostningerne.* Fra September 1913 til Oktober 1916 steg Omkostningerne ved Opførelse af Beboelseshuse i København med ikke mindre end *62 pCt.*, og Stigningen er antagelig en lignende i Provinsbyerne.

Bestræbelserne for at modarbejde Boligmangelen maatte naturligvis først og fremmest gaa ud paa at tilvejebringe et tilstrækkeligt Antal Boliger. København og en Række Provinsbykommuner har i denne Retning vist et kraftigt Initiativ, dels ved selv at opføre Beboelseshuse og dels ved at støtte den kooperative og private Byggevirksomhed.

Ved en Lov af 23. Januar 1917 er der givet Kommunerne *Ret til at forbyde Nedrivning af Bygninger med Beboelseslejlig-*

heder, saaledes at det tilstedeværende Antal Lejligheder kan bevares.

Trods alle Bestræbelser for at holde Byggevirksomheden i Gang har det sidste Aars Tilgang af Beboelseslejligheder i Danmarks Byer som Helhed været ringere, end der normalt kræves til Forsyning af den voksende Befolkning.

For *Provinsbyernes* Vedkommende giver Tabellerne Side 14—15 Oplysning om det Antal Beboelseslejligheder, der er tilkommet i de enkelte Byer i Tidsrummet 1. August 1916—1. August 1917. Ialt er der i samtlige Provinsbyer opført 1941 Lejligheder, der fordeler sig paa følgende Maade efter Lejlighedernes Størrelse:

Lejligheder med	1 Værelse	126
— —	2 Værelser	819
— —	3 —	586
— —	4 —	214
— —	5 —	101
— —	6 eller flere Værelser	95
	Tilsammen	1941

Til normal Forsyning maa der efter Befolkningstilvæksten antages at skulle anvendes op imod 3000 nye Lejligheder pr. Aar, og der maa saaledes regnes med et Underskud paa omtrent 1000 Lejligheder. I nogle af Provinsbyerne har Byggevirksomheden været helt standset. Om den *enkelte* By har sit Boligbehov dækket eller ikke lader sig naturligvis ikke afgøre alene af Antallet af ny tilkomne Lejligheder; der er vel nok en Del af Byerne, hvor Aarets Forsyning med Lejligheder har været tilstrækkelig, men de fleste Byer føler sikkert Trykket af den indskrænkede Byggevirksomhed.

Af de fra August 1916 til August 1917 i Provinsbyerne opførte Lejligheder er 168 bygget ved kommunal Foranstaltning, og 138 er opført af Byggeforeninger. De kommunale Boliger er opført i følgende Byer:

	Antal Lejligheder med			Ialt
	1 Vær.	2 Vær.	3 Vær.	
Aarhus	26	62	„	88
Odense	5	15	„	20
Vejle	1	2	„	3
Kolding	„	24	8	32
Korsør	12	6	„	18
Holstebro	1	6	„	7
Tilsammen	45	115	8	168

I Aarhus og Korsør er Lejlighederne opført som »Barakker«.

I *København* er der i Aaret August 1916—August 1917 opført følgende Antal Lejligheder:

Lejligheder med 1 Værelse	31
— — 2 Værelser	1,830
— — 3 —	711
— — 4 —	141
— — 5 —	60
— — 6 eller flere Værelser	39
Tilsammen	2,812

Tallene omfatter ikke Frederiksberg Kommune, men Boligbyggeriet har her været ganske minimalt det sidste Aar. Som Tillæg til det anførte Antal Lejligheder kommer 178 Baraklejligheder i København og 80 paa Frederiksberg, opførte ved kommunal Foranstaltning.

Det normale Forbrug af nye Lejligheder i Hovedstaden er paa Grund af Befolkningens stærke Vækst i de senere Aar op imod 3500 pr. Aar, og Byggevirksomheden har ikke kunnet fremskaffe et tilstrækkeligt Antal Lejligheder til at dække Behovet.

Paa Grund af de truende Forhold ventede man saavel i Hovedstaden som i mange Provinsbyer betydelige Vanskeligheder ved *April Flyttedag 1917*. Vanskelighederne udeblev heller ikke, men som Helhed løstes Husvildespørgsmaalet dog lettere end ved den foregaaende Oktober Flyttedag. Dels havde Kommunerne haft Tid til at forberede Modtagelsen af de husvilde Familjer, som meldte sig, og dels aflastedes i hvert Fald Hovedstadens Kommuner ved, at et stort Antal husvilde Familjer flyttede ind i allerede beboede Lejligheder efter Overenskomst med Beboerne af disse.

Denne Sammenflytning af to Familjer i en Lejlighed var forberedt ved Lov af 9. Marts 1917 om *Fremleje af Beboelseslejligheder*. Efter denne Lov kan Kommunalbestyrelserne bemyndige Huslejenævnene til at tillade Fremleje af Beboelseslejligheder eller Dele deraf, selv om Huslejekontrakten indeholder Forbud mod Fremleje. Loven er hidtil kun benyttet i Hovedstaden og i enkelte af de større Provinsbyer, men Sammenflytning kan jo meget vel finde Sted uden Hjælp af denne Lov.

En Undersøgelse i Hovedstaden (København og Frederiksberg) i Juli Maaned i Aar gav som Resultat, *at der i ca. 1200 Lejligheder boede flere end en Familje.* En meget væsentlig Del af denne Sammenflytning var foregaaet omkring April Flyttedag i Aar, og herved blev Antallet af husvilde Familjer, som maatte ty til Kommunen, betydelig formindsket. Københavns Kommune havde ved Præmier paa 10—50 Kr. pr. Maaned til de Lejere, som optog en anden Familje i deres Lejlighed, søgt at fremme Sammenflytningen.

Hvor nødvendig en saadan Sammenflytning end kan være i en øjeblikkelig Nødsituation, hvor det gælder om at skaffe Husvilde Tag over Hovedet, kan man dog ikke lukke Øjnene for de sociale og hygiejniske Ulæmper, der følger med, hvis den deraf følgende Sammenstuvning af mange Personer i smaa Lejligheder skal blive af længere Varighed.

Den nærmeste Fremtid.

Det kan næppe ventes, at Boligkrisens Virkninger vil forsvinde i den nærmeste Tid. Tværtimod maa det befrygtes, at Boligvanskelighederne vil øges. Byggevirksomheden er stadig under det normale, selv om der gennem Stat og Kommuner bringes betydelige Ofre for at fremskaffe nye Lejligheder.

Ved to Love af 31. Marts 1917 har Staten stillet billige Laanemidler til Raadighed for at fremme Byggeriet. Den ene Lov yder 2 Mill. Kr. som *Laan til Byggeforeninger* i Aarene

Beboelseslejligheder under Opførelse

	Antal Lejligheder med						Ialt
	1 Vær.	2 Vær.	3 Vær.	4 Vær.	5 Vær.	6 el. fl. Vær.	
Aarhus	„	106	74	6	4	6	196
Odense	„	16	37	9	1	4	67
Aalborg	„	70	78	7	„	„	155
Horsens	„	68	15	1	1	1	86
Randers	„	8	4	6	1	4	23
Vejle	7	66	1	4	1	1	80
Esbjerg	„	„	„	„	2	„	2
Helsingør	1	12	10	3	„	3	29
Fredericia	„	26	4	„	„	„	30
Kolding	„	32	„	„	„	„	32
Svendborg	1	1	3	2	5	1	13
Slagelse	„	4	5	3	„	„	12
Viborg	„	„	„	4	„	2	6
Roskilde	„	2	14	2	8	5	31
Nykøbing F.	„	6	8	2	2	2	20
Nakskov	„	29	4	„	2	1	36
Hjørring *)	—	—	—	—	—	—	—
Næstved	„	12	5	1	„	„	18
Rønne	„	2	4	„	„	„	6
Silkeborg	„	4	3	„	„	1	8
Nyborg	„	10	„	1	1	2	14
Frederikshavn	„	1	31	„	1	„	33
Korsør	„	9	„	„	„	„	9
Holbæk	„	4	7	2	„	1	14
Nykøbing M.	„	1	1	1	„	„	3
Herning	1	1	18	7	„	„	27
Holstebro	2	9	3	„	2	„	16
Thisted	„	„	3	1	„	1	5
Middelfart	„	„	2	1	„	„	3
Hillerød	„	6	5	„	„	2	13
Skive	„	12	„	„	„	1	13
Vordingborg	1	4	6	5	1	2	19
Nørresundby	„	4	4	„	3	„	11
Kalundborg	„	6	22	11	1	4	44
Ribe	„	„	„	1	1	„	2
Ringsted	„	4	„	„	„	„	4
Varde	„	„	2	1	1	„	4

*) For Hjørring mangler Oplysninger.

i Provinsbyerne (August 1917).

	Antal Lejligheder med						Ialt
	1 Vær.	2 Vær.	3 Vær.	4 Vær.	5 Vær.	6 el. fl. Vær.	
Køge	„	12	10	1	1	1	25
Faaborg	„	„	5	2	„	1	8
Assens	„	„	1	„	„	3	4
Maribo	„	„	„	1	„	„	1
Struer	„	1	5	2	„	„	8
Grenaa	„	1	8	2	„	„	11
Lemvig	„	„	„	„	„	„	„
Hobro	„	„	1	„	„	„	1
Rudkøbing	„	„	1	1	„	„	2
Skanderborg	„	2	„	„	„	1	3
Ringkøbing	„	„	„	„	„	„	„
Skagen	„	„	2	6	1	„	9
Kerteminde	„	„	3	1	„	2	6
Neksø	„	„	„	1	„	„	1
Bogense	„	„	6	1	„	„	7
Skelskør	„	1	4	„	„	„	5
Frederikssund	2	1	„	„	„	„	3
Nykøbing Sj.	„	„	1	1	„	„	2
Sorø	„	„	„	„	„	1	1
Marstal	„	„	„	1	„	2	3
Løgstør	„	„	„	„	„	1	1
Stege	„	„	„	„	„	2	2
Storehedinge	„	„	„	„	1	2	3
Stubbekøbing	„	„	1	„	„	„	1
Sæby	„	1	1	„	„	„	2
Allinge-Sandvig	„	„	„	„	„	„	„
Rødby	1	12	16	7	2	1	39
Nibe	„	„	„	„	„	„	„
Frederiksværk	„	1	14	„	„	„	15
Sakskøbing	„	„	„	1	„	„	1
Æbeltoft	„	„	„	„	„	„	„
Nysted	„	„	„	„	„	„	„
Præstø	„	„	„	„	„	„	„
Aakirkeby	„	„	„	„	„	„	„
Ærøskøbing	„	„	„	„	„	„	„
Svaneke	„	„	„	„	„	1	1
Hasle	„	„	„	1	„	„	1
Mariager	„	„	„	„	„	1	1
Tilsammen	16	567	452	110	43	63	1251

1916—18. Den anden Lov yder *Laan til Kommuner til Byggeforetagender*, enten direkte til kommunalt Byggeri eller indirekte med Kommunen som Mellemled til kooperativ eller privat Byggevirksomhed. Laanesummen efter denne Lov er 5 Mill. Kroner. Der er gjort saa god Brug af disse Love, at Andragender om Laan allerede overstiger de bevilgede Beløb.

Tabellerne Side 20—21 indeholder for *Provinsbyerne* Oplysninger om det Antal Lejligheder, der i August Maaned var *under Opførelse* i de enkelte Byer.

Det samlede Antal er følgende:

Lejligheder med	1 Værelse	16
— —	2 Værelser	567
— —	3 —	452
— —	4 —	110
— —	5 —	43
— —	6 el. fl. Værelser	63
	Tilsammen	1251

Foruden disse Lejligheder var *anmeldt* til Opførelse, men endnu ikke paabegyndt ialt kun 231 Lejligheder.

Af de 1251 Lejligheder opføres 214 direkte af Kommunerne, 197 af Byggeforeninger og 160 af private Bygherrer med kommunal Støtte.

De 214 kommunale Lejligheder opføres af følgende Kommuner:

	Antal Lejligheder med				Ialt
	1 Vær.	2 Vær.	3 Vær.	6 Vær.	
Aarhus	„	30	18	„	48
Vejle	„	64	„	„	64
Helsingør	„	10	10	„	20
Kolding	„	32	„	„	32
Nykøbing F.	„	6	4	„	10
Nyborg	„	10	„	„	10
Holstebro	„	4	2	„	6
Hillerød	„	6	„	„	6
Skive	„	12	„	„	12
Skanderborg	„	2	„	1	3
Frederikssund	2	1	„	„	3
Tilsammen	2	177	34	1	214

I *Hovedstaden* var i August Maaned følgende Antal Lejligheder under Opførelse:

| | | |

INDUSTRIFORENINGENS BIBLIOTEK